

ЮРІЙ КОСТЮК – ПОДВИЖНИК УКРАЇНСЬКОЇ МУЗИКИ НА ЗАКАРПАТТІ ТА СХІДНІЙ СЛОВАЧЧИНІ

Досліджується життєвий і творчий шлях Юрія Костюка, його наукові праці, зокрема в музичній фольклористиці у Східній Словаччині.

Ключові слова: *Костюк, музично-фольклорні дослідження, хорове виконавство, музична еміграція.*

Світлої весняної пори – третього березня 2012 року – припадає ювілей яскравого музиканта української діаспори, людини різносторонніх обдарувань: композитора, педагога, скрипаля, диригента, музикознавця, фольклориста і музичного діяча Юрія Костюка (1912–1998).

Його знають під двома прізвищами: на Україні (вдома) – як Костьо, у Східній Словаччині – як Костюка. Зміни у прізвище внесла друга світова війна.

Виплеканий ідеями національного підйому на Закарпатті періоду 1920–1930-х років, він обрав шлях професійного музиканта і направив усі свої таланти на розбудову музичної освіти і професійної музики рідного краю, а згодом – української культури Східної Словаччини.

Ровесник і однопумець Дезидерія Євгеновича Задора, у 40-х роках ХХ століття Юрій Юрійович Костьо увійшов до так званої «трійки» провідних патріотично налаштованих закарпатських музикантів (Д. Задор – Ю. Костьо – Петро Милославський), котрі у важких умовах хортиської Угорщини формували місцеву музичну культуру. А вже у 1950–1990-х роках переніс розпочату справу на розвиток музичної культури українців Східної Словаччини (на етнографічній території закарпатської Лемківщини). Там Костюк очолив збирання музичного фольклору: організував перші наукові експедиції зі збирання народної музики українців Словаччини; став одним із найплідніших транскрипторів народно-музичних творів Пряшівщини. Ним було зібрано і задепоновано близько 2 тисяч народних пісень, випущено великий нотний збірник «Українські пісні Пряшівського краю» (1958), який започаткував видання *наукових* музично-фольклорних збірників українських пісень з території Східної Словаччини. Ю. Костюк опублікував ряд музично-фольклорних досліджень: про роль Філарета Колесси у вивченні народної музики Закарпаття, про колядки села Сирми (нині с. Дротинці Закарпатської області), про колискові пісні села Дари (Сх. Словаччина), про історію вивчення

українського музичного фольклору у Східній Словаччині; здійснив музичне редагування найперших фольклорних нотних записів етнографічного Закарпаття. Уся ця робота заклала основи для розвитку української музичної фольклористики на території Східної Словаччини.

Продовжуючи кращі традиції закарпатського періоду 20–30-х років ХХ століття, Юрій Костюк сприяв піднесенню хорової музики – одного із найдемократичніших жанрів. За своє життя на території Закарпаття і Східної Словаччини він організував близько 40 хорів (від шкільних та студентських – до таких відомих колективів, як хор Українського народного ансамблю пісні і танцю та хор Піддуклянського народного ансамблю (подібних за своєю функцією до заслуженого Закарпатського народного хору). Він був прекрасним диригентом. Музичні критики про нього писали: «При високій професійній підготовці Юрій Костюк має виключні емоційні та фізичні передумови, необхідні для диригента: сильну волю, запальний темперамент, зваженість диригентських рухів, відмінний слух, тонке почуття ритму, гармонії і форми, а також здібність за нотовим записом бачити і відчувати живу музику. Перед хором він – натхненний митець, що із звукової маси формує художній образ» [6, с. 21].

В особі Юрія Костюка органічно поєдналися «хоровик» з «інструменталістом». Він належав до числа тих митців, котрі дбали про паралельний розвиток вокальної і інструментальної музики, і тому доклав багато зусиль для популяризації інструментальних жанрів. Його стихією була скрипкова музика, камерно-інструментальні струнно-смічкові ансамблі та камерні оркестри. Майже все своє життя музикував у дуетах, тріо, квартетах, квінтетах. Репертуар включав кращі зразки світової класики від Бароко до творчості тогочасних композиторів. Шлях виконавця він розпочав із сольних виступів у Мукачівській учительській семінарії, утвердився в дуеті з піаністом Д. Задором, а як оркестровий диригент – в якості керівника створеного ним камерного оркестру студентів Ужгородської чоловічої учительської семінарії. В подальшому Костюк добре оволодів альтом, віолончеллю, здавши іспити із гри на цих інструментах у Карловому університеті; отримав вищу освіту зі спеціалізації «фортепіано» та «орган». Однак найулюбленішим його інструментом залишалася скрипка.

З виконавською діяльністю Юрія Костюка тісно переплелася композиторська творчість. Його перу належить 7 кантат, серед яких: «Токаїк» (сл. І. Мацинського, 1949), «Вітчизно-мати» (сл. І. Мацинського, 1957), «Бої відгрімилі» (сл. В. Чурової, 1967), «Ювілейна» (сл. І. Бабина, 1973) та інші. Він був автором більше 50 хороших обробок народних пісень, ряду хороших циклів обробок народних пісень (зокрема: «Звала співає», «Над колискою», «За горою», «Віночок»), хороших пісень. Серед інструментальних творів у творчому доробку композитора – оркестровий дивертисмент «Весна над горами» (1958); фортепіанні збірники обробок народних танців («За артільне село» (1960), «Прикрашаємо наше село» (1960). Писав музику до вистав, оркестрував та редагував твори інших композиторів. Щодо визначення фахового рівня цих творів, то достатньо зауважити: Юрій Костюк був неодноразовим переможцем композиторських конкурсів Чехословаччини.

Плідною була і музикознавча діяльність. Музичний редактор радіопередач, автор близько 30 музикознавчих публікацій та двох фундаментальних досліджень:

доцентської дисертації «Хорова культура Закарпаття і Пряшівщини» (1966, Пряшів, 280 стор.), кандидатської роботи «Музичний ренесанс Закарпаття в період Чехословацької республіки 1919–1938 рр.» (1972, Пряшів, 600 стор.), котрі виявилися найголовнішими його працями. Остання через політичні погляди була віднесена до числа «неперспективних тем». Однак про неї в листі до свого ужгородського друга Федора Шимоновського Юрій Костюк зазначав: «На підставі архівних матеріалів простежено та увіковічено музичні діяння на Закарпатті в часі між двома світовими війнами. [...] Цей вчинок можна вважати нерукотворним культурним пам'ятником рідному краю, аби нікого з культурних діячів того часу не було забуто». На жаль, ці ґрунтовні дослідження Юрія Костюка поки що недоступні для українців. Вони залишаються в рукописах чеською мовою і за межами Закарпаття.

Але найголовнішим і незмінним захопленням видатного музичного діяча була педагогіка. За словами Володимира Любимова: «Вона не становить одну частину мозаїки, а утворює загальний фон, постійну супровідну фактуру всіх видів його музичної діяльності» [5, с. 72]. Як педагог, він пройшов шлях від вчителя в народній школі – до завідувача кафедри Інституту, доцента теорії й історії музики, професора і доктора музики, заслуженого учителя Словаччини. І на всіх етапах це був авторитетний і вимогливий педагог. Про навчання у Костюка його учні говорили з великою повагою і гордістю. Серед кращих вихованців: М. Кречко – народний артист України, директор, художній керівник і головний диригент Державної академічної заслуженої хорової капели "Думка" (студент ужгородського періоду), цілий ряд яскравих українських музикантів Східної Словаччини: Ю. Запотоцький, Ю. Сенько, М. Прокопчак, А. Мицай, І. Русинко та багато інших. Про себе, як про педагога, Юрій Костюк говорив: «мені йшлося про те, щоб люди, якщо вже до чогось пристрастились чи щось полюбили, то щоб це «щось» і вивчали, але не поверхнево (ні, тільки не поверхнево!). Бо не вузьких дилетантів нам бракує, а добрих знавців свого діла. Але це вже стосується моєї праці на рівні учительських семінарій та на кафедрі вищого навчального закладу. Тут я вмів бути дуже строгим і навіть неприємним. Але той, хто порозумів, чого я домагаюсь, той мені мою вимогливість, певно, пробачив. Все це було заради діла. Хотілося, щоб майбутні вчителі серед народу робили *добре* музичну культуру» [5, с. 75–76]. Іншими словами – до музичної освіти Юрій Костюк відносився, як до надзвичайно важливого питання. Він виховував вчителів музики, завданням котрих мало стати формування шанувальників музичного мистецтва, а в кінцевому результаті – музично-освіченої нації. Для покращення системи музичної освіти в українських школах Східної Словаччини Ю. Костюк розробив 10 навчальних програм та написав ряд підручників.

Юрій Юрійович Костюк встиг за своє життя зробити багато, виділявся колосальною працьовитістю та яскравими музичними здібностями. А характерними рисами його вдачі і вірними супутницями були цілеспрямованість, внутрішня самодисципліна і принциповість.

Кожній людині уготована своя життєва дорога. У Юрія Костюка вона ніби поділилася навпіл, окресливши два основних життєвих періоди: закарпатський і чехословацький. *Закарпатський етап* склали дитинство, юність та початок творчої діяльності; на *чехословацький* – припали утвердження, розквіт творчих сил та визнання. Кожен із цих етапів був важливим.

Юрій Костьо народився в селянській родині у закарпатському селі Сирма (нині Дротинці Виноградівського району), котре входило до складу Австро-Угорщини. Дитинство майбутнього музиканта було нелегким. Коли хлопчику було два роки, розпочалася перша світова війна, і батька забрали на фронт. Всі тяготи життя лягли на мамині плечі. В умовах голоду, епідемії та дитячої смертності серед селянських родин вона зуміла вижити і зберегти життя сина. Змалку хлопчик допомагав у нелегкій хліборобській праці, мав коло своїх обов'язків.

Мати рано помітила велике зацікавлення сина музикою: його сильне враження від гри народного скрипаля та «троїстих музик», перші спроби майстрування чогось подібного на скрипку, швидке оволодіння грою на сопілці та гармошці, вправне музикування на цих інструментах.

У 1918 році, коли повернувся батько з війни Юрія віддали навчатися у початкову школу. Однак викладання угорською мовою викликало у хлопця внутрішній протест. Він майже нічого не розумів, пропускав заняття і вряд чи би довчився, якби не шкільні реформи, пов'язані з переходом на мову корінного населення Закарпаття. Ставлення до навчання у хлопчика відразу змінилося. З'явилося зацікавлення, він став активним учасником дитячого хору, з відзнакою закінчив початкову школу. За гарні результати навчання Юрія без вступних іспитів зарахували у II клас Севлюшської горожанської школи. Батько цю новину зустрів без ентузіазму (мріяв про помічника), а хлопець заради подальшого навчання готовий був в любую погоду щодня двічі на день проходити пішки 7 км до школи і назад. Вчився з великим інтересом, виділявся наполегливістю і робив успіхи. По закінченню горожанки Юрій загорівся сміливою для бідного сільського хлопця мрією – поступити в Мукачівську учительську семінарію, щоби стати народним учителем. У 1927 році він успішно здає вступні іспити і стає студентом семінарії, витримавши шалений конкурс (із більш як трьохсот вступників зарахували лише 40, із десяти випускників Севлюшської горожанської школи прийняли лише двох, в тому числі і Юрія Костю). І це без репетиторів, без додаткових занять – лише завдячуючи здібностям і високій працездатності! На цьому етапі батьки підтримали сина. На важко зароблені і спеціально відкладені гроші мати купила першу в його житті справжню скрипку, гра на якій входила в число обов'язкових предметів закладу.

Навчаючись у Мукачівській учительській семінарії, найбільшу увагу юнак приділяє музичним предметам. Скоро він входить до числа кращих скрипалів, виступає на концертах зі скрипковими творами великої форми. На 3–4 курсах керує студентським струнно-смічковим оркестром. Музика все більше його полонить. Успіхи Юрія Костюка підтримують професори семінарії Йосип Кашпар та Наталія Шкірпан, котрі рекомендують продовжити навчання у Празькій консерваторії. Ця смілива ідея потребувала неабияких додаткових зусиль: здачі іспитів на отримання атестату про закінчення гімназії (обов'язкова умова), оволодіння

грою на фортепіано, вивчення музично-теоретичних дисциплін та удосконалення гри на скрипці. І вже вкотре Юрій націлюється на подолання усіх перешкод на шляху до своєї світлої мрії. По закінченню семінарії у 1931–1935 роках Ю. Костьо поєднує вчителювання зі здачею необхідних іспитів в Мукачівській гімназії та займається підготовкою до вступу в Празьку консерваторію: відвідує Мукачівську музичну школу Ервіна Гóрачека, приватно займається у Аліци Палкович (з фортепіано) та у Франтішека Гінека (зі скрипки), вивчає латинь, французьку та німецьку мови. Він настільки добре підготувався, що у 1935 році після вступних іспитів Костьо приймають відразу на 3-й курс Празької консерваторії з трьох спеціальностей: музична педагогіка, скрипка і диригування; а також у Карловий університет – на музикологію. Навчається у відомих чеських музикантів: у музикознавців Зденека Неєдли, Йозефа Гуттера, у композитора Вітезслава Новака, у диригентів Войтеха Аіма, Метода Долежіла, скрипаля Інджіха Фельда та інших.

Ю. Костьо – керівник камерного струнно-смичкового оркестру Ужгородської учительської чоловічої семінарії (1942 р.).

У 1938 році Юрій Костьо успішно закінчує консерваторію і починає викладати спочатку у Севлюшській учительській семінарії, а з 1941 року – в Ужгородській. Веде теорію музики, гру на скрипці (альті, віолончелі), керує студентським хором та створеним ним камерним оркестром.

В умовах нав'язування угорської культури періоду німецької окупації він утверджував право на розвиток культури корінного населення Закарпаття. Через народну пісню пробуджував національну свідомість своїх вихованців. У 1939–1944 роках активно збирав русинський фольклор. Здійснив поїздки у села Керестурі, Коцура (Югославія), Петрова Бистра (Румунія), Скотарське, Щербівці, Люта, Сімерки, Климовиці, В. Ком'яти, В. Бичків, Розсішка тощо (бл. 20 нас. пунктів Закарпаття). Залучив до збирання своїх учнів: М. Кречка, А. Контратовича, І. Фекету, І. Марушку та інших. На записані мелодії (а серед них «Ой Марічко, чічері», «Летів пташок понад воду») створив перші свої хорові обробки закарпатських народних пісень. Опублікував статтю «Колядки в с. Сирма».

У 1939–1944 роках Юрій Костьо об'єднується з однодумцями Дезидерієм Задором та Петром Милославським і разом з ними входить до «Подкарпатського наукового общества», котре назвали «русинською академією». Молоді музиканти займалися просвітницькою діяльністю. У 1942 році уклали спільний фольклорний нотний збірник «Народні пісні подкарпатських русинів» (виданий в Ужгороді у 1944; перевиданий у 1992).

Ю. Костьо більше спілкувався із Д. Задором. Ще в стінах Празької консерваторії у них створився камерний дует: скрипка – фортепіано. В цьому складі вони продовжують активно музикувати в різних куточках Закарпаття. А окрім того, керують хором двох учительських семінарій Ужгорода: Костьо – хором чоловічої семінарії, Задор – хором жіночої семінарії. Між цими хоровими колективами виникає дух творчого змагання. Для великих концертних програм вони об'єднуються у мішаний хор.

Життєвою межею Юрія Костьо став 1944 рік. Його було мобілізовано на фронт. Однак в силу своїх переконань він при першій можливості переходить на бік радянських військ. Як згадував ужгородський друг Федір Шимоновський, котрому Костьо довіряв і розповідав те, про що з іншими треба було мовчати, Юрій пережив сталінський полон і втечу. Від смерті його врятувала родина Костюків. Зі своїм «другим народженням» він змінив прізвище, і зрозумів, що після війни «не уживеться» зі сталінським режимом. А відтак – приєднався до першого Чехословацького армійського корпусу, де став капельмейстером полкового духового оркестру. Після війни, незважаючи на запрошення стати директором Ужгородського музичного училища, разом із родиною виїхав до Праги. Викладав у Празькій учительській семінарії (1945–48), керував хором “Лукас” і завершив навчання у Карловому університеті (1947).

У 1948 році зі створенням Культурної спілки українських трудящих в Чехословацькій радянській соціалістичній республіці (КСУТ) радо відгукнувся на запрошення переїхати до Пряшова для розбудови української культури. І присвятив цій справі 50 років свого життя. Став одним із фундаторів професійного музичного мистецтва українців-русинів Східної Словаччини. Працював одно-

часно у різних музичних сферах. Розпочав із диригентсько-хорової діяльності, інструментального виконавства та інтенсивного збирання музичного фольклору.

Ю. Костьо у зрілі роки.

В кінці 1940-х – 1950-х роках Юрій Костьок розбудовував хорове виконавство. Вів лекції на курсах диригентів, створив перші у Східній Словаччині *професійні* українські хорові колективи: український народний ансамбль пісні і танцю, Піддуклянський український народний ансамбль пісні і танцю. Паралельно розвивав камерно-інструментальне музикування (камерні оркестри, струнно-смічкові ансамблі).

З ініціативи Ю. Костьока організуються перші наукові музично-фольклорні експедиції Пряшівщини [експедиції 1948, 1952, 1954 та інших років], створюється *перший науковий збірник українців Східної Словаччини «Українські народні пісні Пряшівського краю»* (1958), з'являється велика кількість музично-фольклорних нотувань. Він цікавиться питаннями історії збирання народної музики на території Закарпаття та Східної Словаччини, здійснює музичне редагування рукописного нотного збірника Й. (В.) Та-

лапковича із закарпатськими народними піснями XIX ст.; занотовує фольклорні звукозаписи грамофонних платівок І. Панькевича 1929 і 1935 років, досліджує балади, колискові, співпрацює зі Словацькою Академією Наук.

У 1960-1990-х Юрій Юрійович Костьок реалізує себе в композиції та музикознавстві. Своєю композиторською діяльністю він заклав основи професійного музичного мистецтва Східної Словаччини. Як музикознавець, ґрунтовно вивчає історію розвитку професійної музики Закарпаття та Пряшівщини, працює музичним редактором українського радіо у Пряшеві.

Протягом усього пряшівського періоду незмінним залишався інтерес до музично-педагогічної роботи. Він викладав в учительській академії і вищій педагогічній школі (1948–1958), в педагогічному Інституті (1958–1964), у Пряшівському факультеті Кошицького університету ім. П. Й. Шафарика (1964–1977). З 1966 року (після захисту кандидатської дисертації) – доцент історії і теорії музики, а у 1966–1977 роках – завідувач кафедри музичного виховання. Про його життя і творчість вийшло друком близько 90 публікацій, в числі найзначніших були монографії І. Русинка, В. Любимова та М. Мушинки. Серед музикантів української діаспори, Юрій Юрійович Костьок виділявся, як один із найяскравіших українських музичних діячів Східної Словаччини.

Впродовж усього життя Юрій Юрійович Костьок не переривав творчих контактів із Закарпаттям. Він листувався з рідними, з численними друзями та учнями; приїздив, цікавився музичним та науковим життям краю. На ювілейні річницї яскравих діячів культури Закарпаття надсилав в ужгородські видання свої статті.

Мені пощастило листуватися з цією неординарною людиною. Коректний, толерантний і високо інтелігентний, він з великим інтересом знайомився з досягненнями сучасної львівської фольклористичної школи, вважав вивчення народної музики високо благородною справою. З моїх листів Юрію Юрійовичу Костюку було приємно дізнатися, що матеріали його прясівського збірника увійшли в науковий обіг фольклорної думки України. Він вітав мене з дипломною роботою, щиро радів і підтримував ентузіазм студентів Ужгородського державного музичного училища імені Д. Є. Задора в записуванні народних пісень свого краю. І в останні роки життя на схилі літ він не був байдужим до усього нового.

Творчі зв'язки Ю. Костюка з рідною землею ніколи не переривалися. Він вболівав за розвиток культури Закарпаття і вніс вагомий вклад у розвиток та вивчення музичного мистецтва у найзахіднішому терені України.

Основна література про українського музиканта опублікована у Східній Словаччині. Ознайомлення з нею та пізнання творчої спадщини Юрія Юрійовича Костюка стане найкращим вшануванням українцями його світлої пам'яті.

Творча спадщина Ю.Ю.Костюка:

I. Композиторські твори: 7 кантат ["Токаїк" (сл. І. Мацинського, 1949), "Вітчизно-мати" (сл. І. Мацинського, 1957), "Бої відгриміли" (сл. В. Чурової, 1967), "Ювілейна" (сл. І. Бабина, 1973) та ін.]; хорові пісні, понад 50 хорових обробок народних пісень, цикли хорових обробок народних пісень ("Звала співає", "Над колицкою", "За горою", "Віночок"), музика до вистави Є. Бісс-Капішовської "Уж журавлі одлетіли" (1959), інструментальний дивертисмент "Весна над горами" (1958); фортепіанний збірник обробок народних танців ("За артільне село" (1960), "Прикрашаємо наше село" (1960).

II. Оркестрування творів інших композиторів: оперета М. Вербицького "Підгір'яни" (1950), дитяча опера М. Лисенка "Коза-дереза" (1956)

III. Музикознавчі праці: близько 30 публікацій: Із історії хорової культури українського населення Східної Словаччини // *10 років УНТ*. Братислава 1958; Диригент диригентів // *Дукля* (1967/5); Олекса Приходько – диригент і педагог // *Spravodaj Univerzity P. J. Šafarika*. Košice 1968 та ін. Рукописи: Хорова культура Закарпаття і Пряшівщини / доцентська дисертація. – Пряшів 1966. 280 с.; Музичний ренесанс Закарпаття в період Чехо-Словацької республіки 1919–1938 рр. / кандидатська дисертація. Пряшів 1972. 600 с.

IV. Навчально-методичні праці: Музичне виховання для 6 кл. ЗОШ з укр. мовою навчання: Підручник. Братислава, 1959 (2-ге вид.: Братислава, 1966); *Modernizácia hudebnej výchovy na pedagogickej fakulte // Spravodaj Univerzity P. J. Šafarika*, роқ. III. Košice 1972, ч. 1; Досягнення радянської методики в практиці музичного виховання українських шкіл Східної Словаччини, рукопис; 10 навчальних програм.

V. Музично-етнографічний доробок: А. Публікації нотних фольклорних збірників: Д. Задор, Ю. Костьо, П. Милославський. *Народні пісні подкарпатських русинів*, ч. 1. Унгвар 1944; *Українські народні пісні Пряшівського краю*, т. 1. Братислава, 1958; близько 200 нотувань у збірниках інших авторів: М. Мушинка.

Голоси предків. Пряшів, 2002, 98 пісень; Ю. Цимбора. *Українські народні пісні Східної Словаччини*. Братислава 1963, 30 пісень; А. Коленка. *Збірник пісень для 1–6 кл. ЗОШ*. Братислава 1955, 20 пісень та інші.

Б. Рукописні збірники народних пісень, задепоновані в Словацькій АН або передані до приватних архівів (близько 2 тис. нотувань): Закарпатські народні пісні, записані в 1940–1943 рр. (92 нар. пісні із с. Вел. Бичкова, 68 пісень із с. Волосянки); Народні пісні з с. Дара, 390 мелодій; Земплинські народні пісні від Яна Онушко з Сечовець біля Кошиць, 392 мелодії; *Šariske a zemplinske ludove piesne*, 205 пісень; Народні пісні від Марії Макари з Висової (тепер у Польщі), 150 пісень; Пісні від русинів-переселенців із Клужу (Румунія) в Тахові, бл.100 мелодій, та ін.

В. Редагування рукописного нотного збірника Й. (В.) Талапковича, опублікованого у праці: О. Рудловчак. Закарпатоукраїнські фольклористи і їх фольклорні записи 50–60-х років минулого століття в рукописних фондах Якова Головацького // *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*, т. 11. Пряшів 1983.

VI. Музично-фольклористичні статті: Коляди в Сирмі // *Літературна неділя* (Унгвар 1944/1), с. 4–10; *Doterajšie výsledky folkloristického výskumu Ukrajincov na východnom Slovensku* (Вивчення укр. фольклору Сх. Словаччини) // *Slovenský parodopis*. Bratislava 1953, č. 1; Дослідник закарпатського музичного фольклору (Філарет Колесса) // *Дружно вперед* (1971/7); Колискова пісня села Дари // *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*, т. 9, кн. 2. Пряшів 1979 та ін.

Література

1. Гирик М. До питання дослідження народних пісень українців Чехословаччини // *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*, т. 14. Пряшів 1986, с. 317–318.
2. Дворжак В. До спадщини чехословацького вчителя музики Юрія Юрійовича Костюка // *Дукля* (Пряшів 2005/2), с. 56–67.
3. Ковач Ф. Костюк Юрій // *Красназвичий словник русинів-українців Пряшівщини*. Пряшів 1999, с. 179–180.
4. Любимов В. Розвиток музичної та хорової культури // *15 років на службі народу: Збірник статей і фотодокументів з нагоди 15-річчя діяльності Культурної спілки українських трудящих в ЧССР (КСУТ)*. Пряшів 1966, с. 55–77.
5. Любимов В. Ю. Ю. Костюк. – Пряшів, 1982. 120 с.
6. Любимов В. Сторінки із життя: до 50-річчя Юрія Костюка // *Репертуарний збірник*, 1. Пряшів 1972. 50 с.
7. Мадяр-Новак В. Збірник «Народні пісні подкарпатських русинів» – початок фольклористичної діяльності Ю. Костюка // *Naš kultúrno-historscký kalendár — 2000*. – Ужгород 2000, с. 23–26.
8. Мушинка М. Музикант з абсолютним слухом і щирим серцем // *Народознавчі зошити* (1998/6).
9. Мушинка М. Ні одного дня без музики: до 85-річчя з дня народження Юрія Костюка // *Карпатський край* (Ужгород 2007/1–4), с. 98.

10. Русинко І. Ю. Костюк та його 65-річчя // *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*, т. 9, кн. 1. – Пряшів, 1982, с. 493–556.
11. Хланта І. Юрій Костюк // *Літературне Закарпаття у ХХ столітті*. Ужгород 1995.
12. Шкурло М. Співець Верховини: До 55-річчя Юрія Костюка // *Репертуарний збірник* (Пряшів 1967/2 (52), с. 3–4.

Додаток

**Спогади про Юрія Костюка
народного артиста України, художнього керівника і головного диригента
Державної академічної хорової заслуженої капели «Думка» Михайла Кречка
[5, с. 93–98]**

ХІБА ТАКЕ ЗАБУВАЄТЬСЯ!?

У далекому 1938 році дитячий хор Ужгородської горожанської школи, що складався із 25 дівчат та хлопчиків, здійснив надзвичайно цікаву поїздку по Чехословаччині, виступаючи з концертами перед школярами багатьох міст республіки, включаючи Прагу. Вчитель співу горожанки і диригент хору Олекса Мешко включив у програму концертів закарпатські народні пісні, які користувалися у слухачів великим успіхом. Враження від цієї дитячої співочої мандрівки не покидають мене ось уже більше сорока років. Не знав я тоді, що ця незабутня подія завершить моє дитинство і водночас відкриє двері у юнацькі роки, які пройдуть у зовсім інших історичних умовах... Прошло кілька місяців, і я від старших людей почув, що Закарпаття віддано Угорщині. Не багато на цьому розумівся у 13 років свого життя, поки воно саме не заставило розібратися, що й до чого. Йдучи якимось вулицями Ужгороду зі своїм товаришем, ми безтурботно гомоніли про щось своє. «Страж порядку», малярський поліцейський, прислухався до нас і покликав до себе. «На якій це ви дерев'яній мові белькочете?» – спитав він. «По-руськи, пане», – випалили ми удвох. В цю мить ми скоштували поліцейського ляпасу з грубим попередженням забути цю мову раз і назавжди...

А ось інший епізод. Турботами мого незабутнього першого вчителя співу Олекси Мешка, який збирав гроші поміж вчителями-українцями горожанської школи і вносив за мене шкільну оплату я став студентом Ужгородської учительської семінарії. Якось усі студенти слухали доповідь з нагоди національного свята, після чого виконувався державний гімн Угорщини. Після його закінчення я відразу розпочав офіційний гімн мого краю «Подкарпатские русины». Семінаристи підхопили спів з особливим завзяттям. У перерві, як завжди ми попарно ходили по коридорі, а між нами знаком оклику височіла фігура чергуючого професора. Я й не стямився, як він виріс переді мною, і раптом гучний удар по моему обличчі пролунав коридором. Усі зупинилися від несподіванки, а я схопився за гаряче лице. «Ти ще багато пісень знаєш?» – спитав наставник і грізно глянув мені в очі.

От через такі епізоди прийшли до мене деякі реалії життя і я зрозумів, що моя рідна мова і пісня не усім до вподоби. Одначе, отак стихійно дійшов і до

другої істини: ця мова і пісня – велика сила, якщо чужим вона така страшна. Саме у цій атмосфері моєї настороженості, перших проблесків пробудження національної свідомості, мовчазного розподілу «усіх і всього» на «своїх і чужих», в Ужгородську семінарію професором співів і музики було призначено Юрія Костюка. Молодий, з пронизливими чорними очима, блискуче володіючий своїм предметом, у вищій мірі самодисциплінований і відповідно вимогливий до усіх – таким він постав перед нами, настороженими і, водночас, заінтригованими.

З приходом Юрія Костюка у викладанні співу та музики в семінарії сталися докорінні зміни. Скоро ці дисципліни увійшли у число головних. Семінарський хор, оркестр, організовані Юрієм Юрієвичем, здобули широке визнання на Закарпатті. Кожний із нас мусив мати власну скрипку. Якщо, бувало, забудеш свою вдома і позичиш у товариша з іншого курсу на урок, «тайна» відразу розкривалася. Юрій Юрійович знав усі двісті скрипок не тільки зовнішньо, він пам'ятав їх по звуку. Під його любовним керівництвом ми опанували музичну грамоту, сольфеджіо, основи гармонії та диригентської техніки, збагнули закони хорового мистецтва і, звичайно, вчилися грати на скрипці. При фантастичній закоханості в музику нашого професора і його незабгненній працьовитості, при його професійній вимогливості до нас ми вчилися, як чорти. Наше ставлення до музики швидко трансформувалося: страх перед «тайною» невловимого переростав у трепет до безконечно прекрасного. Наш чародій – Юрко Чорний, як ми любовно називали Костюка між собою, – повністю заволодів нами, захопив нас вщерть музикою, розширив наші духовні обрії, вивів нас на ту мистецьку орбіту, по якій багато із нас вийшли у життя. Хіба таке колись забувається? Однак, при цьому я хочу наголосити, ще на чомусь, на мій погляд, суттєво важливому. Ми, студенти-українці, вже встигли збагнути, що в умовах профашистської Угорщини говорити вголос про нашу належність до слов'янського роду, стверджувати, що наша рідна мова і пісня рівноправні чи рівноцінні культурі панівної нації, загрожувало виключенням із семінарії або ще важчим покаранням. Приклади подібних «акцій» відбувалися на наших очах. Цю ганебну істину знали і наші професори, але вони, в свою чергу, теж розподілялися між собою на «своїх» і «чужих». Механіка пізнавання один одного як між студентами, так і між педагогами, відбувалася в основному інтуїтивно, на відстані часу. Юрій Костюк у цій складній ситуації діяв у вищій мірі свідомо і розумно. За учбовим планом ми вивчали чудові зразки угорської народнопісенної творчості, зібрані видатними композиторами Б. Бартоком і З. Кодаєм. Поруч з ними, уже на вибір нашого музичного керівника, ми співали українські народні пісні в обробці композиторів-класиків М. Лисенка, М. Леонтовича, С. Людкевича. Цим розумним зіставленням Юрій Юрійович без слів доводив усім думаючим принаймні дві істини. По-перше, що угорська народна пісня і антинародна політика профашистського уряду Угорщини регента Хорти – речі полярні; по-друге, що краса української народної пісні у зіставленні ще більше виграла, викликаючи подив навіть у студентів угорської національності. Значить, ми не безбатченки, як нам щоденно нашіптувала офіційна пропаганда! Щось невловиме почало проростати у моїй юній душі, і це «щось» я б сьогодні назвав інстинктивним потягом до «свого»,

тобто це був «голос крові». Коли Юрій Юрійович на заняттях хору скупі розповідав про українську пісню, я мимоволі збагнув, що професор знає куди більше, ніж може говорити, і вирішив будь-що-будь знайти стежку до цієї загадки. І ось, коли я став «на ноги» і увійшов у число відмінників, то наважився на відверту розмову з моїм вчителем. Одначе, він опинився у скрутному становищі, бо зовсім не знав мене з того другого «нестудентського» боку. Поступив Юрій Юрійович у цій обстановці дуже обачно. Він запропонував мені прийти до нього в хату, куди задалегідь запросив кілька чоловік із свого рідного села. Почалася бесіда про життя-буття, яка поступово перейшла до звичного: селяни на прохання господаря стали наспівувати народні пісні, а Юрій Юрійович заставив мене сісти біля себе і разом з ним записувати почуте на ноти. В мені аж дух перехопило від такого діла. Після кількох сеансів, при активній допомозі вчителя з невеликими огріхами я почав самостійно записувати пісні, поки «набив руку» на усе життя. Хіба це колись забудеш? Але ж завдячений я своєму учителеві не тільки за цю науку, а й сто раз за ті глибокі розмови, які відбувалися у нас на цих домашніх зустрічах. Вони переривалися музикою. Юрій Юрійович брав у руки то скрипку, то віолончель, то сідав за фортепіано, і з безконечним захопленням грав у такому трансі, що не можна було відірвати від нього ні очей, ні вух. Нагадую – слухачем був я один! Хіба таке колись забудеш? Ось у ці інтимні години мого духовного спілкування з Юрієм Костюком я багато чого почув від нього, що сукупно можна назвати так: за Карпатами, на берегах Дніпра свої – однокровні брати! Це стало для мене світлим дороговказом на усі мої студентські роки, що припали на час окупації Закарпаття фашистською Угорщиною.

Юрій Костюк – вроджений педагог. Добре пригадую, як він замінив викладача математики (того самого, якому я на все життя заборгував ляпас) і почав на нашому курсі вести заняття з тригонометрії. І тут Костюк виявився на висоті, маючи велику радість з того, що засобами музики він дарував нам безмежну правду краси, а засобами математичної логіки заглиблював нас у чисту красу правди.

Ось чому думається мені, що педагогічна діяльність стала для Ю. Костюка тою платформою, на якій він проявив себе у найвищій мірі як людина, як митець і як громадянин. Педагогіка для Юрія Костюка завжди була творчим актом. Мистецтвом у вищому розумінні цього слова. Вона стала для нього не тільки покликанням, але й щасливою долею.

Це мій шанований вчитель, Юрій Костюк, прищепив мені професійну любов до хорового мистецтва, відкрив мої очі на безсмертні красу рідної пісні. Це він заклав надійні підвалини під моє майбутнє навчання у Київській державній консерваторії.

Згодом, коли я очолив Закарпатський народний хор і побував з ним багато разів у братній Чехословаччині, ми кожний раз зустрічалися з Юрієм Юрійовичем, взаємно радуючись нашому побаченню. Я дізнався про його багатосторонню музичну діяльність і педагогічні успіхи, і надзвичайно пишаюся честю, що наше з ним давнє знайомство переросло у міцну людську дружбу.